

Folkedrab i samfundsfagsundervisningen

Udarbejdet af Kristian Gustavussen og Henrik Tjørnelund (historie og samfundsfagslærer ved hhv. Christianshavn og Københavns Åbne Gymnasium)

Folkedrab og studieordningen for samfundsfag (B/A)

At beskæftige sig med emnet folkedrab i undervisningen inkluderer som regel en historisk dimension. Emnet er også meget oplagt i den samfundsfaglige undervisning, hvor det dog er nødvendigt, at man som lærer ikke har berøringsangst med historie, men at man samtidig gør eleverne bevidste om, at de ikke skal fortabe sig i historiske detaljer men derimod fokusere på, hvad analysen af et eller flere folkedrab kan sige mere generelt. Når det er sagt, kan eleverne selvfølgelig sagtens arbejde i dybden med ét folkedrab. I en samfundsvidenskabelig henseende bør det dog være som et case studie i forbindelse med studiet af de samfundsmæssige sammenhænge.

I det følgende vil vi introducere seks folkedrabs-cases, som skal ses som mulige historiske nedslagspunkter. En måde at undgå, at undervisningsforløbet om folkedrab fortæbes i historiske detaljer, er at synliggøre *kernestofområderne* for samfundsfag for eleverne. Ved at lade kernestofområderne være det styrende element igennem alle casene giver man mulighed for en mere strømlinet og komparativ tilgang i klassen.

Det mest nærliggende kernestofområde er arbejdet med (brud på) *menneskerettigheder*¹. De universelle menneskerettigheder kan yderligere blive diskuteret i forhold til staternes suverænitetssprincip. I den henseende kan man påpege, at FN-organisationen grundlæggende bygger på modstridende principper. *Retssystemets betydning* er et andet kernestofområde, som dog primært bliver anvendt i en national kontekst. I en international sammenhæng hænger retssystemets betydning dog nøje sammen med magtforholdene i det internationale system. Fx var folkeretten, herunder de universelle menneskerettigheder, de facto sat ud af spil under det bipolære system². *International politik* og dette felts institutioner (fx FN, NATO, ICC) er også meget relevant at inddrage i arbejdet med folkedrab. Ligeledes er *mediernes rolle og den politiske meningsdannelse* et kernestofområde, som med fordel kan indgå i et tværfagligt samarbejde med sprogfag, retorik eller mediefag³. Således kan man sammenligne retorikken i forskellige taler under folkedrab. Fx karakteriserede nazisterne jøderne som rotter, mens hutuer kaldte tutsierne for kakerlakker. Samtidig anvendte nazisterne medicinske og biologiske metaforer såsom bakteriebærere, virus og racemæssig tuberkulose i beskrivelsen af jøder. Det er i denne sammenligning ligeledes relevant at inddrage billedmateriale. Et andet kernestofområde er *social differentiering og kulturelle mønstre*, som i en dansk sammenhæng ofte bliver behandlet med fokus på indvandreres vilkår på det danske arbejdsmarked, med brug af begreberne integration, assimilation og segregation⁴. Disse begreber kan – i en mere ekstrem form – blive anvendt i analysen af de forskellige folkedrabs-cases.

¹ Jacobsen, Anette Faye (2008): "Menneskerettigheder, demokrati og retssamfund", Gyldendal.

² Gustavussen, Kristian & Hansen, Louise Capion (2008): "FNs folkedrabskonvention. Spændingsfeltet mellem den nationale suverænitet og de universelle menneskerettigheder" i "Internationale retsopgør", tidsskriftet "Den ny verden", december 2008.

³ Rasmussen, Finn (2007): "Krig, konflikt og mediernes rolle" i "Massemedier og politisk kommunikation", Columbus.

⁴ Jacoben, Benny & Jacobsen, Janus Gaarsmand (2006): "Velfærdsstatens mange liv", Columbus.

Med udgangspunkt i hjemmesiden www.folkedrab.dk giver emnet folkedrab gode muligheder for gruppearbejde eller tværfagligt arbejde ud fra problemorienterede problemstillinger. Dermed er det også velegnet til synopseskrivning med brug af de tre taksonomiske niveauer og eventuelt med anvendelse af hypoteser. Ved gruppefremlæggelser i klassen vil brugen af opponentgrupper være givtig, idet man både aktiverer og bringer komparative elementer i spil.

Faglige mål:

- undersøge og sammenligne samfundsmæssige problemstillinger i forskellige lande, herunder samspillet mellem nationale og globale forhold
- sammenligne og forklare sociale og kulturelle mønstre
- forklare samfundsmæssige problemstillinger ved anvendelse af begreber og enkle teorier
- formulere faglige sammenhænge på en struktureret og nuanceret måde ved anvendelse af fagets taksonomi og terminologi.

Indledning af forløbet og optakten til gruppearbejdet:

Som en indledning til forløbet anbefaler vi at inddrage dilemmaspelet *Folkedrabet på Bantikka*⁵. Spillet er gratis, lettilgængeligt og har en udførlig lærervejledning. Spillet tager udgangspunkt i en eskalerende krise i det fiktive land Bantikka. Eleverne indtager i spillet rollen som udefrakommende aktør i et land, hvor et folkedrab tilsyneladende er under opsejling. De vil blive stillet i situationer, hvor de skal træffe beslutninger, og hvor konsekvenserne afhænger af deres beslutninger.

Derefter vil det være oplagt at diskutere sig frem til en samfundsfaglig hypotese om årsagerne til et folkedrab på baggrund af elevernes forhåndsviden. Eleverne kan derpå præsenteres for de nedenstående cases og udvælge en eller flere til fordybelse i et gruppearbejde. I denne proces kan læreren fx bruge den anerkendte forsker Gregory H. Stantons model⁶ over et typisk forløb af et folkedrab. Elevernes arbejde i grupper kan sigte mod en modificering, korrektion eller endog negering af Stantons model via deres empirisk-teoretiske undersøgelse. Forløbet kan afsluttes med en fremlæggelse af elevernes gruppearbejde.

Cases:

I det følgende vil vi gennemgå de seks folkedrabs-cases: Holocaust, Sovjetunionen, Cambodja, Eks-Jugoslavien, Rwanda og Darfur). Gennemgangen af de forskellige cases er opdelt i afsnit efter kernestofområderne: *menneskerettigheder, retssystemets betydning, mediernes rolle og den politiske meningsdannelse og social differentiering og kulturelle mønstre.*

⁵ <http://www.folkedrab.dk/sw50065.asp>

⁶ <http://www.folkedrab.dk/sw50660.asp>

Holocaust

Menneskerettigheder: Overgrebene og forfølgelsen af 6 mio. jøder var stærkt medvirkende til at FN's folkekræftskonvention og konventionen om de universelle menneskerettigheder i december 1948 blev underskrevet. Det er værd at bemærke, at de nazistiske ledere ved Nürnberg-processen (1945-46) ikke blev anklaget for folkekræft, men primært for forbrydelser mod menneskeheden, da forbrydelsen folkekræft endnu ikke eksisterede på dette tidspunkt. De 24 anklagede (heraf tre fraværende) blev sigtet efter følgende anklagepunkter:

1. Sammensværgelse med henblik på at begå forbrydelser mod freden
2. Planlægning, iværksættelse og udførelse af aggressiv krig
3. Krigsforbrydelser
4. Forbrydelser mod menneskeheden

Om selve forbrydelserne og den førte politik kan vi henvise til bøgerne "Vejen til Auschwitz" af Karl Christian Lammers og Niels Aage Jensens "Holocaust". Begge fra Gyldendal.

Retssystemets rolle: I samfundsfag er det interessant at undersøge, hvilken indvirkning Nürnberg-processen har og har haft på folkeretten. Fra den Westfalske fred i 1648 og frem til Nürnberg-processen i 1945-46 har den statslige suverænitæt været altdominerende i det internationale retssystem. Nürnberg så ud til at blive det afgørende brud på denne dominans, men den kolde krig satte den ny præcedens ud af praksis. En anden afgørende arv fra Nürnberg er, at gerningsmænd ikke længere kan forsvare sig med, at de blot udførte ordrer oppefra og dermed undgå et ansvar for deres handlinger. Efter den kolde krig har de internationale ad hoc-domstole for Ex-Jugoslavien (ICTY) og Rwanda (ICTR) genindført den tidligere præcedens fra Nürnberg. Oprettelsen af den internationale straffedomstol (ICC) i 1998 er en yderligere manifestation af folkerettens udvikling. I forlængelse heraf kan man argumentere for, at folkeretten samt de universelle menneskerettigheder for alvor har udfordret staternes suverænitæt som styringsmekanisme i det internationale samfund⁷.

Mediernes rolle og politisk meningsdannelse: Hitler tillod som bekendt ingen officiel opposition. Til gengæld var nazistisk propaganda en afgørende faktor i at sikre befolkningens positive holdning til den nazistiske politik og opbakning til de fjendebilleder, der blev skabt og cementeret om den jødiske befolkning. Grundlægger og redaktør på den antisemitiske avis *Der Stürmer*, Julius Streicher, blev ved Nürnberg fundet skyldig i forbrydelser mod menneskeheden, idet han havde medvirket til udbredelsen af forfølgelsen af og drab på jøder⁸. Som beskrevet i indledningen kan man analysere retorikken og brugen af metaforer og billeder fra denne periodes antisemitiske propaganda.

Social differentiering og kulturelle mønstre: I Nürnberg-lovene fra 1935 er der klare eksempler på social segregation af den jødiske minoritet⁹. For en komparativ sammenligning af jødestjernen jævnfør med case-gennemgangen af Cambodja.

Relevante artikler, litteratur og film:

⁷ Gustavussen, Kristian & Hansen, Louise Capion (2008): "FNs s folkekræftskonvention. Spændingsfeltet mellem den nationale suverænitæt og de universelle menneskerettigheder", i tidsskriftet "den ny verden", december 2008.

⁸ <http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/nuremberg/NurembergStreicher.html>.

⁹ <http://www.holocaust-uddannelse.dk/baggrund/nurnberglovene.asp>

www.folkedrab.dk/sw50050.asp

United States Holocaust Memorial Museum: www.ushmm.org/education/forstudents/

Sovjetunionen

Menneskerettigheder: Her kan man tage udgangspunkt i Sovjetunionens rolle i forbindelse med udarbejdelsen af folkedrabskonventionen. Sovjetunionen havde før 1945 og Nürnberg-domstolens opgør med de nazistiske ledere afholdt sig fra at tilslutte sig internationale aftaler om blandt andet krigsførelse. Da Sovjetunionen sad med ved FN's konventionsforhandlinger om folkedrab, der resulterede i en FN-resolution i 1946, var *politiske grupper* inkluderet i de indledende forhandlinger. Disse grupper blev dog forkastet i den endelige version, eftersom Polen og Sovjetunionen truede med ikke at underskrive konventionen. Den primære årsag til dette var, at flere grupper, såsom kulakkerne i 1930'ernes Sovjetunionen, var blevet forfulgt af politiske grunde. Den sovjetiske regering ønskede ikke, at en international lovgivning skulle åbne op for interne retssager¹⁰.

Retssystemets rolle: Retssystemet spillede en stor rolle for Sovjetunionen, både internt i Sovjetunionen og senere eksternt fra 1945, hvor FN åbnede mulighed for, at Sovjetunionen kunne agere i forhold til andre stater. Internt i Sovjetunionen var retssystemet i realiteten ude af drift fra grundlæggelsen af staten, da det i praksis blev brugt ensidigt som statens forlængede arm. Retssystemet var dermed et instrument til at forme et socialistisk samfund. Det mest ekstreme eksempel herpå sås i Stalins skueprocesser i 1930'erne, hvor formålet med retssystemets domme ikke var retfærdighed men i stedet at fjerne den socialistiske stats forestillede eller reelle fjender. I forhold til andre stater brugte Sovjetunionen primært FN med egne mål for øje. Ud fra et IP-teoretisk standpunkt er der tale om en realistisk brug af FN¹¹.

Mediernes rolle og politisk meningsdannelse: Sovjetunionens brug af medierne i den politiske meningsdannelse er oplagt at studere. Forskellige medier blev målrettet anvendt i både processen med at legitimere den nye sovjetiske stat fra 1917 og i legitimeringen af de såkaldte udrensninger af modstandere af den socialistiske stat. Dette sås især under Stalins skueprocesser i midten af 1930'erne, hvor plakater, radiotaler, film og andre medier blev brugt til at vise de anklagede i et bestemt politisk lys overfor befolkningen i Sovjetunionen¹².

¹⁰ Applebaum, Anne(2004): "Gulag: Historien om de sovjetiske straffelejre", Gyldendal. Applebaum gennemgår i sit store værk Gulag-fangelejrenes historie og deres betydning i det sovjetiske samfund. Bogen giver desuden et godt indblik i fangernes liv og forhold i Gulag-lejrene. Mere om emnet kan også læses i *Kommunismens sorte bog*.

¹¹ <http://folkedrab.dk/sw53584.asp> og Courtois, Stéphane (red.) (2002): "Kommunismens sorte bog", Høst & Søn. Bogen omhandler de forbrydelser, som kommunistiske regimer er ansvarlige for i en lang række lande. Bogens længste afsnit handler om Sovjetunionen og giver en grundig gennemgang af den statslige vold og terror, som blev begået både under Lenin og Stalin. Et godt sted at starte, hvis man ønsker overblik over den stalinistiske terror.

¹² <http://folkedrab.dk/sw54056.asp> og *Den højeste straf*, Ole Sohn, 89 minutter, 2000, Danmark.

Den prisbelønnede dokumentarfilm handler om den danske kommunist Arne Munch Petersens forsvinden i Sovjetunionen i 1937. Historien rekonstrueres ud fra de hemmelige arkiver fra sovjettiden. Filmen er lavet i tæt samarbejde med Ole Sohn, formand for Danmarks Kommunistiske Parti i 1980'erne og fortæller en skræmmende historie om Stalintidens terror. Filmen kan lånes via www.bibliotek.dk

Social differentiering og kulturelle mønstre: Fra den russiske revolution i 1917, og især efter afslutningen af borgerkrigen i starten af 1920'ernes Rusland, blev de forskellige grupper i det nye Sovjetunionen underkastet en omfattende og brutal social og politisk reformproces. I skabelsen af det såkaldte *socialistiske menneske* blev de primært traditionelle landbrugssamfund revet op med rode i forsøget på at skabe et moderne industrisamfund. Følgerne af disse reformer var mange, men udrensningen af religion fra samfundet, omfattende hungersnød samt udslettelsen af de tidligere sociale og politiske grupper i Rusland illustrerer, i hvor høj en grad der var tale om en komplet opløsning af alle kendte kulturelle mønstre og eksisterende former for social differentiering i Rusland¹³.

Cambodja

Menneskerettigheder: Pol Pots regime (1975-79) brød stort set samtlige menneskerettigheder både for landets minoritetsgrupper (såsom det muslimske chams-folk, etniske vietnamesere og buddhistiske munke) og for majoriteten af khmerer. Det menes dog, at kun forbrydelserne mod minoriteterne vil kunne dømmes som folkedrab, mens overgrebene på khmer-befolkningen er forbrydelser mod menneskeheden. Dette skyldes, at politiske grupper ikke er en anerkendt gruppe under FN's folkedrabskonvention¹⁴.

Retssystemets rolle: Den eviggyldige diskussion mellem de universelle menneskerettigheder kontra staternes suverænitet inden for folkeretten er spændende at tage på baggrund af Vietnams invasion/befrielse af Cambodja i 1979¹⁵. Her er et tydeligt eksempel på, at hensynet til de universelle menneskerettigheder var sat ud af spil under den kolde krig. I forlængelse heraf kan man anvende IP-teorier i arbejdet med det internationale samfunds efterspil til folkedrab¹⁶. Trods en ny cambodjansk regering og stigende dokumentation for Pol Pot regimets forbrydelser, bevarede Pol Pot sit sæde i FN helt frem til 1991, bl.a. i kraft af støtte fra primært USA og Kina. Det kan her også være interessant at undersøge, hvilke motiver der lå bag Kinas forsøg på at forhindre et retsopgør¹⁷. Derudover kan man (evt. i samarbejde med religion) diskutere retsopgør, tilgivelse og forsoning. Hvor mange og hvem skal retsforfølges? Og hvilke formål har et retsopgør?

Massemedier og politisk meningsdannelse: Under Pol Pots regime var det cambodjanske samfund lukket for omverdenen. Der var altså ingen såkaldt "CNN-effekt", som fx under folkedrabene i 1990'erne i Rwanda og Bosnien. Det betød, at det først var med flygtningestrømmene og efter Vietnams invasion/befrielse, at realiteterne om forbrydelserne i Cambodja blev klart for omverdenen. Den kolde krig bevirkede desuden, at Kina og USA ignorerede Pol Pots forbrydelser, idet de ikke ønskede, at et Vietnam støttet af Sovjetunionen skulle fremstå som helte. Det

¹³ Courtois, Stéphane (red.) (2002): "Kommunismens sorte bog", Høst & Søn.

¹⁴ Marcher, Anne & Frederiksen, Peter (2002): "De Røde Khmerer – folkemord og forsoning i Cambodja", Frydenlund.

¹⁵ <http://www.folkekrab.dk/sw52710.asp>

¹⁶ <http://www.genocidewatch.org/CambodiaSEEKINGJUSTICEINCAMBODIAbyGregoryStantoninTatzGenocidePerspectivesIII.htm>

¹⁷ Marcher, Anne & Frederiksen, Peter (2002): "De Røde Khmerer – folkemord og forsoning i Cambodja", Frydenlund.

kommunistiske styre var kendt for dets paranoia, hvorfor selv ikke højtrangerede personer kunne føle sig sikre. Dette blev ifølge Gregory H. Stanton bl.a. tydeliggjort gennem propaganda i cambodjanske radioer¹⁸.

Social differentiering og kulturelle mønstre: En anden mulighed er at sammenligne, hvordan man klassificerer og symboliserer mennesker op til eller under folkedrab på baggrund af farlige forestillinger. Her kunne de samfundsfaglige begreber integration, assimilation og segregation inddrages. Specielt i den østlige zone, hvor vietnameserne var trængt ind i 1977, blev befolkningen forfulgt. De blev anset som forrædere, idet de blev beskyldt for at have ladet de vietnamesiske tropper invadere deres region uden at have risikeret deres liv. Ifølge Pol Pot måtte de derfor have "khmer-krop, men vietnamesisk sindelag", hvorfor de skulle henrettes. I lighed med den gule jødestjerne fik de tildelt blå tørklæder, hvilket var et symbol, som skulle signalere personer med en anti-kommunistisk holdning¹⁹.

Relevante artikler, litteratur og film:

<http://www.folkedrab.dk/sw50050.asp>

www.historie-nu.dk: "Folkemord og kongerøgelse" Filmklip med Peter Frederiksen og Flemming Ytsen fra dk4 den 12. december 2007: www.historie-nu.dk/site/index.php?option=com_content&task=view&id=570&Itemid=31

Eks-Jugoslavien

Menneskerettigheder: Det multietniske land Jugoslavien og dets forhold til menneskerettighederne kan blandt andet studeres i optaktsfasen til borgerkrigen i Jugoslavien. Den tiltagende forskelsbehandling på de forskellige grupper i Jugoslavien blev især tydelig under den serbiske nationalistiske præsident Slobodan Milosevic. Her er det især interessant at studere Milosevics tale d. 28. juni 1989 i Kosovo, hvor den følgende borgerkrig mere end anes i Milosevic´ brug og aktualisering af det serbiske folks kollektive erindring om slaget på Solsortesletten i 1389²⁰.

Retssystemets rolle: Borgerkrigen i Jugoslavien skulle blive en test af både EU, NATO men især FN, hvor det internationale systems handlekraft blev sat på en hård prøve. En analyse af FN´s manglende evne til at forhindre massakrer, trods tilstedeværelsen af FN-styrker i nærområdet, kan være med til at blottlægge nogle af de problemstillinger, der eksisterer i den mellemstatslige

¹⁸ Stanton, Gregory (1987): "Blue scarves and yellow stars – Classification and Symbolization in the Cambodian genocide". <http://www.genocidewatch.org/bluescarves.htm>. Jævnfør desuden Stantons model i indledningen.

¹⁹ Stanton, Gregory (1987): "Blue scarves and yellow stars – Classification and Symbolization in the Cambodian genocide". <http://www.genocidewatch.org/bluescarves.htm>. Jævnfør desuden Stantons model i indledningen.

²⁰ I undervisningsbogen til historie og samfundsfag: *Jugoslaviens sammenbrud. Balkankrigene 1991-2001* af Anders Bjørn fra forlaget Frydenlund, får man ligeledes et overbliksbetonet indblik i perioden op til folkedrabet i den tidligere jugoslaviske republik Bosnien og Herzegovina. Bogen udkommer i løbet af efteråret 2009. For flere kilder om optakten se <http://www.folkedrab.dk/sw50055.asp>

organisation²¹. Derudover er det relevant at undersøge oprettelsen af FN's krigsforbrydertribunal for Eks-Jugoslavien (ICTY), jævnfør behandlingen af problematikken med ad hoc-tribunalet i præsentationen af Rwanda-casen²².

Mediernes rolle og politisk meningsdannelse: Medierne spillede en stor rolle i forbindelse med opløsningen af Jugoslavien og optakten til folkedrabet i Bosnien. Her kan man atter tage fat i Slobodan Milosevic', og også Radovan Karadic' brug af medierne i deres forsøg på at legitimere serbisk dominans. I artiklen *Historiebrug og folkedrab i Jugoslavien*, tager historiker Tea Sindbæk et nærmere kig på, hvordan historien op til borgerkrigen i Jugoslavien blev blevet brugt som en katalysator i forhold til folkedrabet og krigen i Bosnien²³.

Social differentiering og kulturelle mønstre: I forhold til social differentiering og kulturelle mønstre er den jugoslaviske statsdannelse et interessant studie. Da det 2. Jugoslavien blev dannet efter 2. Verdenskrig, skete det i et område med et stort antal etniske og religiøse mindretal samt en historie, hvor skiftende konge- og kejserriger havde ført til adskillige etniske og religiøse konflikter. Som en konsekvens af dette, arbejdede landets leder, Joseph Tito, for at skabe et Jugoslavien, hvor etniske grupperinger blev ligestillet og hvor al religion og "forskellighed" blev undertrykt. Efter Titos død i 1980 blev det dog klart, at Titos rolle som den stærke leder havde været helt afgørende for at holde sammen på landet²⁴.

²¹ Se her blandt andet Udenrigsministeriets hjemmeside om opløsningen af Jugoslavien og borgerkrigen på www.um.dk og <http://folkedrab.dk/sw51712.asp>

²² <http://folkedrab.dk/sw52080.asp>

²³ Denne artikel kan findes via www.historie-nu.dk. For flere kilder til mediernes rolle og politisk meningsdannelse, se <http://folkedrab.dk/sw50055.asp>

²⁴ *På flugt*, Jens Nauntofte, 30 minutter, dansk, TV Aktuelt, 23. september 1993, kl. 22.00-22.30
Jens Nauntofte er rejst til det tidligere Jugoslavien for at følge nogle af de flygtninge, som konflikten har drevet på flugt. Hvad flygtede de fra og hvorfor? www.dr.dk

Rwanda

Menneskerettigheder: Hutuernes overgreb på tutsierne under folkedrabet i Rwanda i 1994 var voldsomme og makabre. Ofte blev drabene udført med landbrugsredskaber så som macheter²⁵. Familier blev opløst, gravide slået ihjel. En religiøs vinkel kan inddrages her med et fokus på den kristne tro og kirkens rolle under folkedrabet, eller med en undersøgelse af, hvordan man kan bruge religionen til at komme videre efter et folkedrab²⁶.

Retssystemets rolle: Tilgivelse og forsoningsaspektet behandles på fornem vis i dokumentarfilmen: "Ingando – when enemy returns" af Jesper Houborg og Martin Buch Larsen²⁷. Filmen (ca. 35 min.) kan streames gratis på nedenstående hjemmeside, som også indeholder flere gode arbejdsspørgsmål og kan bruges i en tværfaglig kontekst (fx AT)²⁸. Tilmed kan man analysere de særlige, lokale Gacaca-domstole²⁹ og sammenligne dem med retssagerne i det internationale tribunal ICTR.³⁰

Mediernes rolle og politisk meningsdannelse: Der findes megen dokumentation for, at de rwandiske medier spillede en afgørende rolle i udbredelsen af folkedrabet, hvor tutsierne blev omtalt som kakerlakker, som skulle knuses³¹. Men også de globale medier var, trods en relativt stor viden om folkedrabet, fejlagtige og tøvende i deres dækning af folkedrabet³².

International politik: En spændende samfundsfaglig vinkel på folkedrabet i Rwanda er at medtænke det internationale samfunds rolle. Med fiaskoen fra Somalia (1993) frisk i erindring forholdt USA sig passivt i kampen for at forhindre folkedrab. En holdning, som Clinton også senere har undskyldt overfor den rwandiske befolkning³³. Der har ligeledes både i Rwanda og internationalt været meget opmærksomhed på Belgiens og ikke mindst Frankrigs rolle i folkedrabet som tidligere kolonimagter. For mere om dette, se nedenstående artikler fra Information og folkedrab.dk.³⁴

Social differentiering og kulturelle mønstre: Blandt de vigtige faktorer, der gjorde folkedrabet i Rwanda muligt, er afkoloniseringsprocessen central³⁵. Dette skyldes, at den belgiske kolonimagt i mange år havde holdt landets tutsi-minoritet ved magten, idet de i kraft af deres udseende (høje og

²⁵ Se bl.a. billedserien fra Politiken fra 15-årsdagen for folkedrabet:

<http://politiken.dk/fotografier/historiskefotos/article687040.ece>

²⁶ <http://www.folkekrab.dk/sw60353.asp>

²⁷ <http://www.ingando.com>

²⁸ <http://www.emu.dk/gym/3verden/projekter/ingando.html>

²⁹ <http://viden.jp.dk/explorer/ekspeditioner/fredsmission/indsigt/temaartikler/default.asp?cid=7637>.

³⁰ <http://folkekrab.dk/sw52558.asp>

³¹ <http://www.folkekrab.dk/sw52318.asp>

³² <http://www.diis.dk/sw60370.asp>

³³ <http://viden.jp.dk/explorer/ekspeditioner/fredsmissionen/indsigt/temaartikler/default.asp?cid=7638>

³⁴ <http://www.information.dk/163324>, <http://www.folkekrab.dk/sw52257.asp> og <http://www.folkekrab.dk/sw52206.asp>

³⁵ Gilkær, Hans Torben (2007): "Afrikas historie efter 1890 – med kilder om Kenya", Systime. Under kapitlet "Afrikas historie 1973 til 2007"

lyse i huden) blev anset som værende tættere på den hvide race end hutuerne og som et egentligt "herskerfolk". Etnisk og politisk motiveret vold var derfor en realitet længe før folkekræbet i 1994, med det første hævn tog fra hutuerne omkring selvstændigheden i 1962. Under folkekræbet i 1994 blev de identitetskort, der angav etnisk tilhørsforhold, og som belgierne i 1930'erne havde indført, afgørende for liv eller død. Alle disse forhold skildres i spillefilmen "Sometimes in April" (140 min.), der er en lang, men fantastisk film, som er mange niveauer over den mere kendte "Hotel Rwanda".

Relevante artikler, litteratur og film:

www.folkekræb.dk/sw50050.asp

Darfur

Retssystemets rolle: Konflikten i Darfur er en afgørende udfordring for både den internationale straffedomstol (ICC) og FN. ICC har for nylig udstedt arrestordre på den sudanske præsident, Omar al-Bashir, hvilket er blevet meget omdiskuteret, ikke mindst da det er første gang i historien, at en sådan arrestordre udstedes mod en siddende statsleder. Der er ingen tvivl om arrestordrens signalværdi om, at de universelle menneskerettigheder skal overholdes. Omvendt kan en sådan arrestordre virke nytteløs, når man hverken fra sudansk side er villig til at udlevere al-Bashir eller fra verdenssamfundet side er villig til at intervenere i Sudan for at anholde præsidenten.

Arrestordren har dog den konsekvens, at al-Bashir kan blive pågrebet, hvis han opholder sig i et medlemsland af ICC. Sudan har erklæret, at de ikke anerkender ICC. Den sudanske regering opfatter kravet om retsforfølgelse af præsident Omar al-Bashir som en provokation, og har heller ikke tøvet med at reagere overfor både lokalbefolkningen og de internationale hjælpeorganisationer, der er repræsenteret i landet. Hør bl.a. radioklipet: "Sudan: FN overdramatiserer situationen i Darfur", 27. april 2009³⁶. Nedenstående artikel er et kontroversielt parts indlæg, som kan udfordre de fleste artikler og lærebøgers udlægning³⁷.

Menneskerettigheder: ICC's krav om retsforfølgelse risikerer at ramme de mennesker, som domstolen prøver at beskytte, hårdest. Det er derfor interessant at arbejde med spørgsmål om retfærdighed og fred og om, hvordan ICC influerer på disse begreber. Man kan her bl.a. sætte spørgsmålstejn ved, om man kan opnå retfærdighed på et tidspunkt, hvor al-Bashir stadig er ved magten og der hverken er fred eller stabilitet i Darfur. I øjeblikket er to ud af tre mennesker i Darfur afhængige af nødhjælp fra de internationale hjælpeorganisationer. Således kolliderer to sæt af menneskerettigheder: Civilbefolkningens behov for retfærdighed versus behovet for at få bragt mad frem via internationale nødhjælpsorganisationer. Mange har en forestilling om, at alle menneskerettigheder trækker i samme retning og understøtter hinanden, men dette holder ikke altid stik i praksis.

International politik: FN's rolle i Darfur er også meget relevant at arbejde med. Her kan fx Kinas og Ruslands rolle i konflikten inddrages. De to permanente medlemmer af FN's sikkerhedsråd har nationale særinteresser i at holde den sudanske regering ved magten og står principielt fast på staternes suverænitetsprincip. Dette kan blandt andet tilskrives, at de ikke selv ønsker det internationale samfunds indblanding i deres egne nationale interesser og tidligere konflikter. FN

³⁶ <http://www.dr.dk/P1/orientering/indslag/2009/04/27/190455.htm>

³⁷ Branner, Hans (2007): "Global politik", Columbus.

bygger på modstridende principper om staternes suverænitet og de universelle menneskerettigheder, hvilket er en aktuell og vigtig debat at tage op i forbindelse med Darfur-konflikten³⁸. Generelt kan FN's indsats i Darfur ikke betegnes som en succes³⁹, men det kan være interessant at tage en diskussion i klassen om, hvad der skal til, for at en FN-operation skal lykkes, og hvilke interesser FN's beslutninger bliver baseret på.

Dokumentarfilm (45 min.): ”Diplomacy – spillet om Darfur”, sendt den 25. Maj 2009 på DR2. Dokumentarfilm om det danske formandskab i FNs sikkerhedsråd i 2006 og de danske diplomaters forsøg på at presse Sudan og resten af verdenssamfundet til at stoppe folkekræbet i Darfur⁴⁰.

Mediernes rolle og politisk meningsdannelse: I vestlige medier beskrives konflikten i Darfur oftest som etnisk udrensning eller folkekræb. Denne beskrivelse har i store dele af den arabiske og muslimske verden været genstand for skarp kritik, og beskrivelsen af konflikten kritiseres bl.a. for at være overdrevet. Ligeledes har nogle arabiske medier fremstillet den vestlige verdens opmærksomhed på Darfur som et dække over Vestens forsøg på at opnå hegemoni over den arabiske verden. I Vesten er der i langt højere grad en tendens til at kritisere, at det internationale samfund langt fra gør nok for at redde Darfurs civilbefolkning i nød.

Relevante artikler, litteratur og film:

Dokumentarfilm fra en tidligere soldat og fredsobservatør i Darfur, som fremlægger bevismateriale om folkekræbet. Dokumentar (90 min): ”Djævelen kom ridende på hesteryg”, sendt på DR2 den 19. maj 2009⁴¹. Filmen kommer også ind på emnet folkekræbsbenægtelse. Eventuelt kan man perspektivere til Tyrkiets benægtelse af det armenske folkekræb i relation til deres optagelse i EU.

Social differentiering og kulturelle mønstre: Den ene part i konflikten består hovedsageligt af medlemmer af de såkaldte Janjaweed, en militsgruppe rekrutteret fra lokale nomadefolk. Over for dem står en etnisk blandet gruppe af oprørsgrupper med rod i flere af den vestlige regions fastboende folkeslag. Mens den sudanske regering over for omverdenen benægter, at den støtter Janjaweed, forsynes militsen med både våben og bistand fra regeringen. Ifølge øjenvidneberetninger har sudanske regeringstropper deltaget i fælles angreb sammen med Janjaweed⁴².

³⁸ <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/17792:Kronik--FN-s-toeven-koster-tusindvis-af-menneskeliv-i-Darfur>.

³⁹ <http://www.information.dk/161230>

⁴⁰ [http://plus.politiken.dk/FILM/Dokumentarfilm/Diplomacy\(2449\).aspx](http://plus.politiken.dk/FILM/Dokumentarfilm/Diplomacy(2449).aspx)

⁴¹ Dokumentarfilmen kan ses via <http://www.filmstriben.dk/skole/filmdetails.aspx?id=9000000091>

⁴² <http://www.folkekræb.dk/sw61418.asp>

Evaluering og afslutning på forløbet:

I den afsluttende præsentation af elevernes arbejde i klassen vil det være givende først at fokusere diakront på resultaterne af de enkelte analyser, som grupperne har lavet. Dernæst kan fokus hæves, så klassen i fællesskab kan anlægge et diakront fokus på gruppernes samlede resultater – og dermed få en afsluttende diskussion af holdbarheden af Stantons model.

Alternativt kan man diskutere et juridisk aspekt med eleverne. Juridisk er det svært at bevise et folkedrab, hvorfor det pt. kun er folkedrabene i Rwanda og i den bosniske by Srebrenica, som er juridisk anerkendte og dømte folkedrab. Eksempelvis vil størstedelen af overgrebene mod den cambodjanske majoritet ikke kunne blive dømt som folkedrab ved den nuværende domstol, idet politiske grupper ikke er en del af FN's folkedrabskonvention⁴³. Om Darfur-konflikten lever op til FN's folkedrabskonventions definition kan ligeledes være meget svært at afgøre. Som en opsamling på et undervisningsforløb kunne man holde sin viden om de enkelte cases op overfor den juridiske definition og diskutere, hvilke problematikker, der kan siges at findes i den juridiske folkedrabskonvention⁴⁴. Som optakt til diskussionen kan I fx høre radioklipppet "Darfur-konflikten – et folkedrab?", hvor jurist og folkedrabseksperter Martin Mennecke taler for og imod at kalde Darfur-konflikten for folkedrab⁴⁵.

⁴³ http://www.dr.dk/Nyheder/Temaer/Oevrige_temaer/2006/Folkekrab/Topartikler/20060620175636.htm

⁴⁴ <http://www.folkekrab.dk/sw50650.asp>

⁴⁵ http://www.dr.dk/Nyheder/Temaer/Oevrige_temaer/2006/Folkekrab/Darfur/20060619152221.htm